

Roni Kuznetsova (Schein)

14. juuni 1941 küüditamine

Roni Scheini mälestused on tõlgitud ajalehes «Форм» nr. 353 11.-17. augustil 2011 (USA) ilmunud teksti järgi.

Vene keelest tõlkinud Artur Laast

Sel aastal¹ 14. juunil möödus 70 aastat kümnete tuhandete mitte milleski süüdi olevate Eesti elanike küüditamisest väljaspoole oma maa piire. Nagu teada, okupeeris Nõukogude Liit 1940. aastal Eesti. Kõiki neid, kes varem olid ametikohtadel, mida nüüd ihkas uus võim, või kellel oli märkimisväärne varandus, mida himustas uus võim, kuulutati rahvavaenlasteks.

Algas punane terror ja massirepressioonid. Saabus aasta 1941... Kohutav, saatuslik päev - 14. juuni.

Olin siis 5-aastane. Meie pere elas tollal Valgas, isa Efraim Schein, ema Rosa Schein (Kaplan) ja mina - Roni Schein. Mälus on säilinud üksikud katked. Varahommik... Pisaratesse uppuv ema äratav mu... Välisukse kõrval seisab vintpüssiga sõdur, toas on võõrad sõjaväemundris mehed. Minu juurde astub isa: "Pane ennast riidesse, tütreke, me sõidame ära". Ta räägib väga vaiksel ja hellitlevalt, silmad on pisarais.

Palun luba võtta kaasa oma kollase lemmik-kassi. Ei lubata. Nutan ja kisendan: "Jää hüvasti, Willi!"

¹ 2011

Meid viiakse valve all, nagu ohtlikke kurjategijaid, tänavale, pannakse autokasti ja viiakse raudteejaama. Minu vaesed vanemad nägid sel päeval oma kodumaja viimast korda. Jaamas seisid trellitatud akendega loomavagunid. Mind ja ema topiti ühte vagunisse, isa - teise, seejuures öeldi - "Pärast saate koos olema". See oli alatu vale. Ma ei suutnud ette kujutada, et ma ei näe

oma armastatud isa enam iialgi. Vagunis olid kahekordsed narid ja auk põrandas, mis pidi siis tähistama väljakäiku meie jaoks. Naridel konutasid lapsed ja naised. Ema nägi teiste seas isavenna naist Eugenia Scheini 9-aastase tütre Ireenaga. Me läksime nende juurde. Varsti pandi ukseid kinni. Kõik olid masenduses.

Emaõde Maria Sorkina rääkis palju aega hiljem, et tal õnnestus läbi aknatrellide ulatada emale natuke raha. Kui ta tagasi läks, siis ähvardas teda üks valvuritest: "Küll tuleb ka sinu järg!" (Õnneks, tema järg ei tulnud, korterit ta ei jõudnud mehega veel osta, seetõttu ei pakkunud ta uutele võimudele huvi.)

Seda hetke, kui rong hakkas liikuma, mäletas Maria Sorkina kogu elu. Tema sõnul läbistas õhku kohutav oie, nagu oleks see maa põuest tulnud, siis hakkasid inimesed vagunites laulma Eesti hümnit.

Pärast seda oli linn justkui välja surnud - ei ühtegi hingelist tänavail.

Ema jutustas, et kuni me sõitsime Eesti pinnal, olid peatustel vastas kohalikud naised. Nad nutsid, püüdsid meile edasi anda toiduaineid, otsisid sugulasi ja tuttavaid. Kaks päeva hiljem haagiti naiste ja lastega vagunid koosseisust lahti ja suunati tagavarateedele, ülejäänud koosseis meestega liikus edasi tundmatus suunas.

Kui järgmises jaamas ilmnas, et vaguneid meestega ei ole, valdas kõiki tõeline meeleheide. Naised püüdsid valvuritelt teada saada kasvõi midagi, kuid kõik oli asjata. Sel päeval lahutas verine režiim enamuse perekondadest. Ainult üksikuile langes õnn näha taas abikaasasid ja isasid. Pea kõik mehed hukkusid stalinlikes laagrites.

Niisiis, meie teekond Siberisse läbi võõra maa jätkus. Vagunis oli kuum nagu ahjus, umbne, piinas janu, kuid vett ei olnud, lapsed nutsid. Haiged lapsed võeti rongist

maha, kuid emad pidid edasi sõitma, ei aidanud palved ega hala. Rinnalapsed surid. Räägiti, et naabervagunis hakkas naine sünnitama ja suri.

Kõik olid ülimalt ära piinatud. Ema meenutas, et Novosibirskis kamandati kõik koos asjadega vagunitest välja ja aeti mingisugusesse ruumi. Siin ootas meid veel üks kuritegeliku režiimi alatu väljamõeldis! Igaüks pidi alla kirjutama paberile, et saabus siia vabatahtlikult 20 aastaks. See oli käsk ja vastuväited arvesse ei võetud.

Öösel laaditi meid pargasele. See küna mahutas vaevu kõiki "vabatahtlikke". Seal oli kitsas, pime, külm ja niiske. Ujusime mööda Obi jõe allavoolu põhja suunas. Puhast joogivett ei olnud, nagu ka toitu. Puhkes düsenteeria ja ma haigestusin. Ei

mäleta, kaua see teekond pargasel kestis, kuid sihtpunkti jõudsimel juuli lõpus. Seal pandi meid vankritesse ja toodi Tomski oblasti Boktšarski rajooni alevikku Vavilovka. Saatuse irooniana oli kohaliku kolhoosi nimi "Uus Elu." Meid tuli uudistama kogu külarahvas. Tõepoolest, pilt oli ebatavaline! Olime Siberi jaoks harjumatus riietuses, vihmavarjude ja kõrge kontsaga kingades nägime välja nagu tulnukad.

Meid jaotati laiali kohalike kolhoosnike kodudesse, need olid 30.-tel aastatel Altaist siia kupatatud talupojad. Omal ajal võeti neilt ka kõik ära, veeti kodukohast minema ja paisati siia, põlisesse taigasse. Ellu jäid vähesed. Mäletan, et majad olid külas tillukesed ja tihti viltu vajunud. Iga maja vundamendi ümber oli lai muldkehast vöö, et soojustada tubasid ja et põranda all keldris külm kartuleid ära ei näpistaks; selle peal kõlbas väljas ka istuda. Kõik "mugavused" asusid õues, peenarde taga olid korstnata suitsusaunad.

Maja, kuhu meid pandi, kuulus 5-liikmelisele perele. Nüüd lisandus veel viis inimest. Majas oli üks tuba suure vene ahjuga. Hämmastav, kuidas me sinna ära küll mahtusime. Mind viidi kohe rajoonihaiglasse, kuid ei suudetud millegagi aidata. Et mitte rikkuda oma statistilisi näitajaid, kirjutati mind välja - koju surema. Rohtusid ei olnud, ema oli meeleheitel. Ellu jäin tänu meie eakale ukrainlannast perenaisele. Ta ravis mind ravitaimede ja toomepuu õite leotistega. Ma ei unusta teda iialgi. Kohalik elanikkond tundis meile üldiselt kaasa, nad olid ise täiel määral rüübanud kannatuste karikast.

Niisiis, algas "uus elu" samanimelises kolhoosis. Meid pandi kohe arvele komandatuuris. Pidime iga kuu allkirjaga tõendama, et oleme kohal. Liikuda võisime ainult oma küla piirides. Passe ei olnud. Meid ei integreeritud seal, nagu nüüd on kombeks öelda (Eestis õpetatakse venelastele riigi kulul eesti keelt), vaid lahterdati ära: võimumehi nimetati "seltsimeesteks", kohalikke kolhoosnikke - "kulaklikeks mordudeks", meid aga "uueks kontingendiks". Enamus meist ei osanud vene keelt, kohalikud ja "seltsimehed" suhtlesid vene mattide keeles. Oli viljakoristusaeg ja meie "uus kontingent" saadeti põllutöödele. Tööd tuli teha päikesetõusust loojanguni ilma puhkepäevadeta; toideti suppilõrriga, kus ujus mõni kapsaleht ja viljatera; leiba anti 300 gr ööpäevas ja see oli aganatega pooleks. Ööbisime sealsamas, kus töötasime, mingis

saras naridel. Selle sara nimeks oli lühend "kult.stan", mis pidanuks tähendama "kultuurileeri". Elasin kultstanis koos emaga ja mäletan seda hästi.

Töö eest ei makstud midagi, tööpäevi märgiti üles kriipsudega. Hiljem tuli välja, et inimesed ei teeninud midagi ja jäid hoopis võlgu. Minu emal Rosa Scheinil, kes oli erialalt hambaarst, ja Eugenia Scheinil, kes oli lõpetanud konservatooriumi, nagu ka enamuses teistel, puudusid vastavad jalanõud ja riided sellise töö jaoks. Sügiseks olid kingad läbi ja tuli käia paljajalu külmas poris ja torkival viljapõllul räbal. Minul olid furunkulid üle keha. See oli piinarikas, armid on tänapäevani alles.

Saabumas oli karm Siberi talv. Peaaegu kõik kohalikud mehed olid saadetud rindele, jäid vaid raugad, sandid ja ülemused. Kõiki meeste töid tuli teha naistel. Raske oli kõigil, eriti aga "uuel kontingendil". Et mitte nälga surra, vahetati kodunt toodud asju kartulite vastu. Emal õnnestus vahetada mingi asja vastu vanad, lapitud vildid, see päästis. Pakane oli kuni - 50 kraadi, majakesed mattusid üleni lumme, hanged olid aiapiirdeist kõrgemad, teed ja rajad tuiskas kinni.

Naised, kel polnud väikesi lapsi, suunati metsalangetamisele, ülejäänuid kasutati küla piires. Ema töötas telliskivitehases. See oli sunnitöö! Kõike tehti käsitsi alates savi tassimisest kohale ja vormi panemisest. Tädi pandi kaevu uuristamisele. Tema ja veel kaks naist olid hobuse asemel rakendis ja käisid ringiratast, pannes liikuma vända, millega tõsteti üles mullaga täidetud ämbreid.

Aino-nimeline tütarlaps, kes elas oma emaga koos meiega ühes toas, saadeti metsalangetamisele. Ta oli lühinägelik ja kandis prille. Külma käes läksid prillid uduseks ja ta ei näinud midagi. Brigadir saatis ta tagasi külasse, sest ta võis jääda langeva puu alla, kuid komandant käskis tal metsa tagasi minna. Aino keeldus ja ta saadeti vanglasse.

Mina istusin terve talve toas, sest väljaminemiseks ei olnud riideid. Kevadeks olid ka kõik asjad müüdud. Kui lumi oli sulanud, käisime põldudel külmavõetud kartuleid ja kapsalehti otsimas. See oli ainuke söödav asi. Inimesed olid näljast paistes, üks teise järel surid lapsed ja vanad. Täid õgisisid meid armutult ja pääsu nende eest ei olnud.

Tüüfus ja tuberkuloos pidasid pidu. Kevadel ja suvel sõid sääsed ja kihulased silmad peast välja. Neid oli seal kohutavalt palju. Enne magamaheitmist tehti taredes tõrjet suitsuga, kuid sellest oli vähe abi.

Aeg möödus... Vahel näis, et kõik see on pikaks veninud jampslik unenägu. Mis isaga on või kus ta on, me ei teadnud. Äkki tuli kahe aasta pärast temalt kiri. See väikene pakkimispaberist ümbrik templiga "проверено цензурой" on mul alles praegugi. Olime lihtsalt õnnelikud! Nüüd me teadsime, et ta on elus ja asub laagris Põhja-Uuralis Sosva asulas. Muidugi ei tohtinud ta kirjutada oma elust. Alles palju aastaid hiljem saime me teada tõde. See käib üle mõistuse, mida tuli meestel üle elada stalinlikes laagrites Põhja-Uuralis! Sealt tulid tagasi vaid üksikud. Ühe mehe mälestused avaldati Eestis 1995. aastal.

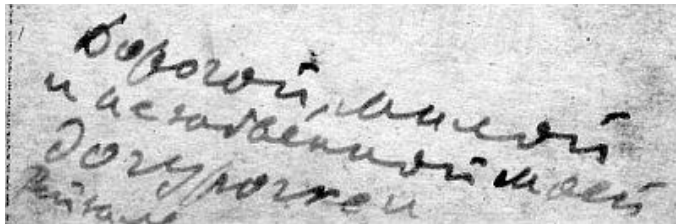

Varsti saime isalt veel ühe kirja pisikese fotoga, mis oli tehtud enne sissetungi Eestisse. Tagaküljel on pühendus: "Mälestuseks minu armastatud, unustamatule tütrekesele ja Reisale". Ta teadis, et meil ei ole kaasas pilte, ja sel momendil teadis ka kindla peale, et me ei kohtu enam iial, sest ta viidi üle range korruga laagrisse (saime sellest teada hiljem). Varsti pärast seda kirja tuli teada tema surmast.

Kuidas isa hukkus ja kuhu ta maha maeti, seda ei saa ma enam kunagi teada. Tean vaid, et see juhtus 14. juunil, täpselt kaks aastat pärast väljasaatmist. Põhja-Uuralis oli laagreid tohtul arvul. Nagu ma hiljem sain ühe tunnistaja mälestustest teada, maeti väljaspool laagreid

süvendis

e surnukehasid 50 kaupa, ihualasti, aeti muld peale ja tasandati pind, et varjata kuriteo jäljed ja et omaksed, lapsed ja lapselapsed ei saaks mitte kunagi tulla kummardama oma lähedaste põrmusid.

Surmateade andis emale lõpliku hoobi, kes niigi püsis vaevu jalgadel. Arvatavasti ei oleks teda enam kauaks olnud, kuis just siis halastas saatus meie peale - rajoonikeskuses Baktšaris ei olnud mingil põhjusel hambaarsti. Parema puudusel kutsuti sinna minu ema. Polikliiniku juhataja, hariduseta, kuid parteipiletiga eakas naisterahvas, vaadanud ema Tartu ülikooli diplomit, ütles: "Hakkate saama medõe palka, kuna me loeme kodanliku ülikooli taset võrdseks nõukogude tehnikumi omaga". Ema kaotas sellise haruldase jultumuse peale kõnevõime, kuid vastu vaielda oli kasutu.

Surmateade andis emale lõpliku hoobi, kes niigi püsis vaevu

Siiski võis lugeda, et emal väga vedas. Nüüd töötas ta soojas ruumis oma erialal, oli valges kitlis, mille all olevaid tunkesid ei olnud näha. Meile anti voodi samas toas, kus elas ämmaemand oma tütreaga. Palk oli närune, kuid me saime maalapi ja

panime kartulid maha. Tädi Eugenia oli edasi Vavilovka külas, ta pidi vedama piimalähkreid härja turjal. Härg raputas koorma tihti maha ja pani plehku. Tädi säilitas loomupärase huumorimeele ja ergutas looma sõnadega "Julgemini, toreodoor!" Ema sai ükskord teada, et rajooni lasteaeda on tekkinud klaver, aga mängida sellel keegi ei oska. Ta läks juhataja juurde ja soovitas talle Eugeniast. "Seltsimehed" arutasid pikalt, kas kõlbab vaenulikule elemendile usaldada laste muusikalist kasvatamist, kuid siiski soostusid sellega. Ema teatas talle rõõmuga

sellest, kuid siis kerkis probleem - tädil pole midagi selga panna. Ei saa ju selles ametis minna tööle kartulikotist ömmeldud seelikus ja nõorist punutud viiskudes. Ei mäleta, kuidas need asjad lahenesid, kuid mõne aja pärast asus ta tööle. Maksti nagu koristajale, ja kokk, hea inimene, andis taldrikutäie suppi, kui lastest üle jäi. Ühesõnaga, tal oli väga vedanud.

Siis algas kurikuulus "arstide afäär"². Kohalikud võimud näitasid üles valvsust ja ema kõrvaldati kohe töölt. Kolhoosi teda siiski tagasi ei saadetud, vaid jäeti registra-tuuri, et oleks käepärast võtta, kui "seltsimeestel" hakkavad hambad valutama. Kord ütlesin emale, et ma tõmbaksin tema ametis nendel lurjustel terveid hambaid välja. Ema vaatas mind kurvalt ja vastas: "Hea, et sa minu ametis ei ole, sind oleks kohe maha lastud".

Elukene maal, "kus nii vabalt hingata saab rind", veeres edasi, kuid abituse- ja hirmutunne ei jätnud meid maha. "Seltsimeestel" jubeolekust oli vajadus pidevalt tõestada, et nad ei söö asjata oma leiba siin tagalas, samal ajal kui nende kaasmaalased valavad verd rinnetel. Inimesi pandi istuma kõige tühisemal ettekäändel. Üks vanamees meie asulas pandi vangi selle eest, et ütles oma eide kohta "Valetab nagu nõukogude raadio". Pidevalt "paljastati spioone", kuigi käis üle mõistuse, mis võis vaenlase luuret huvitada Baktšaris keset Siberi taigat. Mäletan, üksvahe suvel toodi leiba poodi vähe, saba tuli sisse võtta õhtul ja seista seal terve öö. Kuna emad pidid hommikuks puhanud olla, siis seisis järjekorras teismelised. Poe kõrval oli NKVD kohalik osakond. Igal ööl olime tahtmatud tunnistajad, kui sinna viidi kedagi valve saatel, kostus karjeid. See oli jube!

Veidi koolist... Kogu Baktšari rajoonis oli ainult üks keskkool, seegi rajoonikeskuses. Väheste eranditega oli meil kõigil, erinevatest rahvustest (eestlased, lätlased, leedukad, venelased, juudid, ukrainlased, sakslased, tatarlased, moldaavlased, hiljem lisandusid Kaukaasiast küüditatud, põhiliselt assüürlased) lastel ühine saatus. Läbikäimine oli väga sõbralik, rahvusel polnud mingit tähtsust. Hea mälestus koolisõpradest jäi kogu eluks. Sama võin öelda lemmikõpetajatest (neid oli mul 10 aasta jooksul kolm). Lemmikute ja mitte eriti meeldivaist ning meie suhtumisest neisse võiks paljugi pajatada, aga siin pole mitte see peateemaks.

² Arstide afäär (Arstide-mürgitajate juhtum, Julgeoleku juurdlusmaterjalides: Sionistliku vandenõu lugu) oli kriminaalsüüdistus grupi juhtivate nõukogude arstide vastu, keda süüdistati vandenõus ja rea nõukogude liidrite mõrvamises. Pärast grupi arstide arreteerimist jaanuaris 1953 muutus kampaania üleliiduliseks, kuid Stalini surma järel vabastati 3. aprillil kõik "arstide afääri" raames arreteeritud, ennistati nad töökohtadele ja rehabiliteeriti täielikult (Wikipedia).

Mainin lühidalt vaid erakordseid tüüpe, just siinsetes pärapõrgutes võis niisugusi kohata. Üks neist oli Irinarhh Volkov – vähese kirjaoskusega, kidakeelne, lohakalt rõivastatud, peaaegu alati vintis. Parteipilet lubas tal olla koolidirektor ja füüsika-astronoomia õpetaja, kel polnud aimugi oma õppeainest. Muidugi ei suutnud ta midagi meile seletada, lasi teha vaid kontrolltöid või kutsus vastama tahvli ette. Istus ise tihti laua taha ja jäi käsi põsakil magama. Vastaja vehkis sel ajal vastused ja valemid õpikust maha ja lõbustas klassi

nagu oskas. Üles ärganud Irinarhh Fjodorovitš ei vaadanud tahvli poolegi ja ütles "hinne neli". Kui me ütlesime, et ei saa teemast aru, siis nimetas ta meid puupeadeks ja lisas: "Kõlbate vaid tee joomiseks kurkidega!". Füüsikaülesandeid ei antud üldse lahendada. Viiendas klassis oli meil hea botaanikaõpetaja. Äkki pandi ta meile saksa keelt õpetama. Tal polnud sellest aimugi ja ta keeldus. "Seltsimeestel" oli aga raudne argument - sõjast osavõtnu peab oskama! Mees õppis pähe "Was ist das?" ja osutas mingile esemele. Vastata võis suvaliselt... Haritud ja mitut keelt valdavad inimesed töötasid põllul ja metsas, aga "rahvavaenlastena" ei tohtinud nad õpetada.

Esimesest klassist alates kasutati meid tasuta tööjõuna kolhoosi põldudel, alates kuuendast aga kupatati pühapäeviti taigasse küttepuid tegema. Mäletan, kuidas meid esimesest klassist saadeti lina kitkuma. Küllast põlluni oli 4-5 kilomeetrit, näljastena ja viletsates jalanõudes kõmpisime kuidagi kohale ja vajusime lina peale, jõud olid otsas ja tööd ei suutnud me teha. Brigadir, ise "kulakumordust" naine, ütles õpetajale pahaselt - "Mis te piinate lapsi? Mis neist kasu on? Tallasid ainult lina ära..." (järgnes tõlkimatu sõnavaling).

Taigas oli alguses nii raske kui ka õudne tööd teha, võis langeva puu alla jääda. Vanemates klassides oli kahe saagija peale normiks 2 kuupmeetrit puid - alates puu langetamisest, pakkudeks saagimisest, puruks raiumisest kuni riita ladumiseni, siis mõõtis õpetaja töö üle. Koolis oli alati külm, istusime tundides alati puhvaikades, nagu vangid. Suurel vaheajal tahtsime soojendada ennast ahju juures, meid aeti aga nn. saali ja sunniti kooris laulma. Repertuaar oli eranditult patriootiline, ma ei mäleta nende "šedöövrite" nimetusi, aga üksikuid lauseid küll: "Oleme Lenini ja Stalini üritusele truud", "Partei on meie tüürimees" jms. See kuulus ilmselt meie, "vaenlaste sigitiste" ümberkasvatamise juurde.

Vanemates klassides teadsin juba eellaste kibeda kogemuse põhjal, et pärast lõpetamist ei saa ma omandada kõrgharidust. See oli "uue kontingendi" nn eriline privileeg. Ega sellest otse ei räägitud, kuid ellu viidi seda alatult ja silmakirjatsedes, nagu kehtival režimil kombeks oli. Igal aastal veeti lõpetanud meie kontingendist veoautol ja valvuri saatel ligi 250 km kaugusel olevasse oblasti keskusesse

Tomskisse. Teekond kestis üle ööpäeva, maantee oli vilets, auto läks pidevalt katki. Tomskis pandi meid kõiki komandatuuris arvele, passe meil polnud, ainult mingid spravkad. Seejärel võis minna ükskõik millisesse kõrgkooli sisseastumiseksameid sooritama. Eranditult kõik said kirjandi eest hindeks kaks. Kui palusid näidata vigu, öeldi -"Pole ette nähtud". See oli väga valus, eriti neile, kes koolis said alati hinde viis. Pärast eksameid pöördusime tagasi samas koosseisus ja kohe metsatöödele. Enamus "vabadest" klassivendadest jäi sinna edasi õppima, ükskõik mida, peaasi et mitte külasse tagasi tulla.

Vaat selline "õnnelik" lapsepõlv oli, mille eest tuli tänada seltsimees Stalinit. 1953. aastal ta lõpuks suri. "Seltsimehed" valasid pisaraid, ei tea kui siirad need olid, meie aga muidugi rõõmustasime. Tõepoolest, hingata oli kohe kergem. Juba järgmisel aastal, kui ma kooli lõpetasin, hakati meie-sugusi ka piiratud hulgal ja mitteprestiižetel erialadel kõrgkoolidesse ja tehnikumidesse vastu võtma.

Astusin ka Tomski ehitusinseneride instituuti (passita, spravka kinnitas, et olen arvel komandatuuris). Käisin kaks aastat iga nädal komandatuuris ennast märkimas. 1956. - 1958. aastal rehabiliteeriti järk-järgult nii elavaid kui surnuid kuritöö koosseisu puudumise alusel. Kui palju häda ja viletsust pidid inimesed üle elama, kui paljud neist jäid võõrasse mulda.

Kõige hullem oli seljataga, kuid passides oli siiski erimärke, mille alusel olid meie õigused nii või naa piiratud. See mõjutas töölesaamist, ülikooli astumist, elukohas sisseregistreerimist (mõllimist) jms. Näiteks, ei tohtinud repressioneeritud elada suuremates linnades. Vara ei tagastatud, loomulikult, kellelegi. Endistes kodudes elasid võõrad. Meie passidesse olid pahatihti kantud nimed moonutatud kujul. Minu isa nimi oli Efraim, passi kanti Jefreemi tütar (Jefremovna). Kui ma protestisin, teatas ülemus resoluutselt: "Kas oled peast segane vä? Niisugust nime pole olemas". "Seltsimehed" tegid mis tahtsid, neile jäi õigust veel pealegi.